

I JANUARI 1938.

AFLEVERING 9.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, MICHEL ANGELO-
STRAAT 41, AMSTERDAM-ZUID.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE :

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

POSTCHEQUE EN GIRO 15205.

GEM. GIROKANTOOR AMSTERDAM V. 6482.

BANKIERS: INCASSOBANK

(Bijk. Linnaeusstraat).

PRIJS PER JAAR f 6.50 BIJ VOORUITBETALING.

THIJSSE'S HOF.

We zijn nu twaalf jaar bezig en ik ben niet ontevreden. Met de bescheiden middelen waarover we beschikken kunnen we maar langzaam opschieten, en dat is eigenlijk wel goed. De bedoeling is om op deze twee hektaren een overzicht te geven van de duinflora en wel zoo, dat wij gelegenheid hebben om het heele jaar door de levensgeschiedenis van onze planten in al haar uitingen te bestudeeren of laat ons zeggen te aanschouwen. We streven er naar om ze zoo veel mogelijk landschapsgewijs te presenteren en ze ook de grootst mogelijke vrijheid te verleen. Dit is op zoo'n klein gebied heel moeilijk, bij het onmogelijke af, maar we willen die richtlijn toch niet verlaten.

Onze ligging is vrij gunstig, juist het puntje waar „jong duinzand” (I, 12) doordringt in „oud duinzand” (I, 2). Zonder uitersten te bereiken van kalkarmoede of kalkrijkdom, genieten we de voordeelen van beide. Adelaarsvaren gedijt er even goed als duindoorn.

Ook hebben we twee natuurlijke „hoofdlandschappen”: het eiken-berkenbosch en

de duinplas met vochtig oevergebied. Het eikenbosch is oorspronkelijk heel schraal en erg uitgeput eiken hakhout. Dat werd vroeger geregeld gekapt en na elken kap

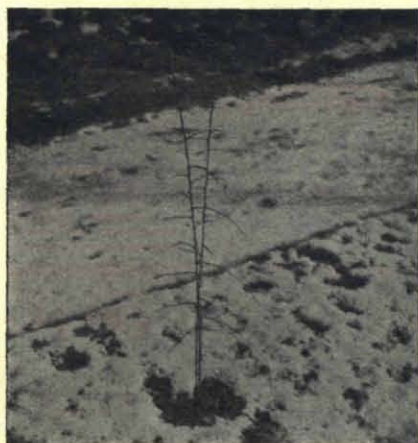

Fig. 1. Een Sleedoornspruit met de merkwaardig omlaag gerichte zijtakken.

werden er aardappelen tusschen geteeld, wat allemaal niet bevorderlijk was voor de vorming van een rijke flora. Maar onder ons beheer is dat anders geworden en als we tegenwoordig een perceeltje gekapt hebben, dan wuiven u daaruit Groot Gierstgras en Reuzenzwenkgras te gemoet en heele bataillons van Boschandoorn roepen u toe, dat het hier nu de goede richting in gaat. Deze dingen hebben we niet aangeplant (alleen een beetje zwenkgras, wat overbodig bleek); de natuur zelve herneemt hier haar rechten.

Wij hopen een deel van het hakhout in hoog-opgaand om te zetten, maar handhaven toch het meeste in zijn ouden staat, ten eerste als interessante cultuurvorm, ten tweede om de vogels. Intusschen krijgen we in dat hakhout zeer

welkomen opslag van meidoorn, lijsterbes, wilde sneeuwbal, vogelkers, kardinaalsmuts, hulst, taxus, beuk, esch, berk, abeel en dat geeft langzamerhand al een heel aardig woudbeeld. We moeten zelfs de abeelen bestrijden; die treden hier langs den duinrand overheerschend op. Natuurlijk dulden we eenige mooie en merkwaardige exemplaren.

We hebben een paar wegedoorns geplant en ook enkele sleedoorns. Dit zijn allebei nog al zeldzame planten voor het duin, de sleedoorn nog zeldzamer dan de wegedoorn, maar ze verdienen stellig hun plaats. En we hebben de sleedoorn gelegenheid gegeven, om eens te toonen, wat hij kan. Daar heeft hij een dankbaar gebruik van gemaakt, ondergrondsche uitloopers gemaakt naar alle kanten, zoodat onze sleedoornstruiken geworden zijn tot sleedoornhagen en sleedoornboschjes en bijl en zeis komen er aan te pas, om ze binnen de perken te houden. Heel welig schieten die sleedoornspruiten omhoog, wel driekwart meter in het eerste jaar. Dadelijk maken ze zijtakken en die zijn allermerkwaardigst naar beneden gericht. Ook aan de oudere struiken zien we merkwaardige takbuigingen en takknikken.

In April is de sleedoorn een van onze mooiste figuren. De talloze kleine bruin-roode bloemknoppen bespikkelen eerst de zwarte twijgen en als ze ontluiken dan

Fig. 2. Bloeiende Sleedoorn.

wordt de heele struik één sneeuw witte massa. Reizigers met den Berlijnschen snel-trein komen in April hier wel eens aan met het verhaal dat er nog sneeuw ligt bij Oldenzaal en Hengelo, maar dat zijn dan de bloeiende sleedoorns langs de bosch-randen.

Als het wil, dan wemelt het op die bloesem van vroege bijtjes en zweefvliegen. Maar het wil ook wel eens niet en dan kijken we in het najaar tevergeefs uit naar de mooie blauwe wrange sleepruimpjes. Zoo was het in 1937 en 1936, maar in 1935 hadden we een rijke oogst. Het ligt natuurlijk voor de hand, om die sleedoornhaag te garneren met heggeplanten, de gouwe, de look zonder look, de aronskelk en wat er verder „vanzelf” wel komen en geduld kan worden. De mieren hebben de gouwe al meters ver uitgeplant.

Zoo'n vrijheidsexperiment” hebben we ook genomen met de esp of ratelpopulier. We hebben een paar boompjes geplant en de ruimte er omheen vrij gelaten. En ook hier is nu een espenboschje gekomen, allemaal wortelopslag. Aardig is het om te zien hoe vele van die loten lijnrecht naast elkaar komen te staan, allemaal afkomstig van eenzelfde ondergrondschen looper. Aardig is het ook om te zien hoe de bladvorm van de jonge loten verschilt van die van de twijgen aan de oude boomen.

In het Kennemer duin neemt de esp een belangrijke plaats in, maar hij heeft het er nog niet kunnen brengen tot den rang van zwaar geboomte.

Die espen en ook een groep sleedoorns hebben we zoo maar neergezet in het grasveld zonder opzettelijke grondbewerking. Vanouds was daar een zware vestiging van kweek, daar is smalbladige weegbree bij gekomen en we bekijken nu eens hoe dat verder gaat. Vijfvingerkruid dringt er langzaam binnen.

Ter eere van het duinbebosschingsbedrijf van nu en vroeger hebben we enkele balsempopulieren geplant, wat grove den, zwarte den (Oostenrijker), bergden, fijn-spar, ook witte els. Dat groeit allemaal tot nu toe opperbest en het naaldhout is vooral in den winter nog al decoratief. Indachtig aan Schoorl hebben we in ons „dennen-bosch” meteen dennenorchis gebracht en rondbladig wintergroen, ook breedbladige

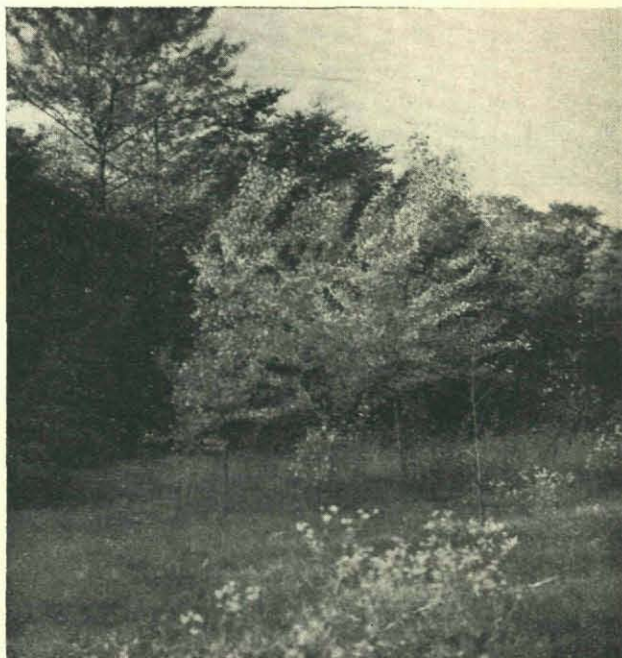

Fig. 3. De Espengroep op 3 Nov. 1934 in herfstkleur.

wespenorchis en we doen ook pogingen om er het stofzaad te brengen, voorloopig nog zonder succes. Maar ik wanhoop niet, want op verschillende plaatsen in het Kennemerduin heeft dat stofzaad zich toch in betrekkelijk jong naaldhout gevestigd. Ook zijn we op de geschiedenis vooruit gelopen door er *Linnaea borealis* te planten en die doet het wonder goed, verheugt ons ieder voorjaar met de prachtige rose klokjes. Vandaag of morgen komt het ook vanzelf bij Schoorl of op de Noordzee-eilanden.

Maar de hoofdzaak blijft het eiken-berkenbosch van den duinrand. Dat heeft sinds eeuwen verkeerd onder invloed van de cultuur en van de bloemeteelt in

Fig. 4. *De vijver in begin Mei.*

het bijzonder. Het stond er al vol met sneeuwkllokjes en vogelmelk en boschanemonen. Ook waren er enkele gele anemonen en duizelkruid. (*Doronicum*) en lelietjes van dalen. Dat hebben we nu een beetje gestimuleerd, zoodat van begin Januari af het heele jaar door tal van boschplanten in grooten overvloed te zien zijn. Onze drie soorten van *Primula* doen het bijzonder goed en zaaien zich uit dat het een lust is, ook wilde hyacinthjes, druifhyacinth, enkele kuifhyacinthjes, verder heksenkruid, muursla, nagelkruiden, salomonszegels, pijpbloem, maagdepalm, muskuskruid, hemelsleutel, etc., etc.

Onze gewone Salomonszegel is een bijzonder veelvormige plant, vooral wat forschheid van groei, afmetingen en stand der bladeren, talrijkheid der bloemen betreft. Veel van die vormen hebben we al en ik hoop er nog meer te brengen.

We zijn ook heel bijzonder goed gesorteerd in kardinaalsmutsen. We hebben ze

met gewone tweeslachtige bloemen, maar ook met enkel mannelijke en enkel vrouwelijke bloemen en bovendien alle denkbare combinaties van dien. We hebben vroeg vruchtende en laat vruchtende, breedbladige en smalbladige, purper en rood herfstkleurende en geel-herfstkleurende en een enkele die zijn groene bladeren houdt tot in December. Ge vindt ze van kiemplantjes af tot heel oude knapen toe en bij alle kunt ge de ervaring opdoen, dat lang niet alle twijgen een vierkant tijdperk doormaken. Eén belangrijk hoofdstuk van de kardinaalsmuts ontbreekt hier: zijn avonturen met het konijn. Natuurlijk wordt hij wel getroffen door het kardinaalsmutsmotje en ordelievende bezoekers vragen dan wel of ik dat ontuig wil bestrijden, maar dat doe ik natuurlijk niet.

Ik hoop later van mijn woud nog meer bijzonderheden te vertellen, maar volsta hier met de mededeeling, dat er al heel wat te zien en te leeren valt.

En nu van de vijver, het liefelijk oog van het landschap, de geniale greep van Leonard Springer.

Die vijver is niets anders dan een open gelegd stuk grondwater van het duin. Onze hof ligt namelijk nog heelemaal in het duin, de eigenlijke duinrand, dat is de Bloemendaalsche Straatweg. Waar de Julianaweg aan den straatweg uitkomt, zie je langs een bollenveld dat daar nog ligt, een beetje water door een greppel sijpelen. Dat is een duinbeek van voorheen. Een oplettend wandelaar kan nog meer van die afsijpelingen ontdekken, afkomstig van de groote grondwatermassa onder het duin. Overall, waar we graven, belanden we vroeg of laat in dat water. Wilt ge er meer van weten, sla dan het artikel van Ir. Carrière op in Jaargang XXXIV van De Levende Natuur (Aug. en Sept. 1929).

De vijver in onzen Hof kan ons nu velerlei leeren omtrent dit grondwater en wel in de allereerste plaats dit: het staat niet altijd even hoog, het ondergaat den invloed van regenval en plantengroei. Als het een paar dagen hard geregend heeft, dan zien we het oppervlak stijgen en wel het meest eenigen tijd na den regen; dat is het vermeerderde afvloeiwat uit het duin. In den vollen zomer blijft het oppervlak dalen, zelfs na matige regenbuien, want de planten pompen dan dag en nacht water uit den grond, voor de verdamping uit de bladeren. Het water dat het buitje bracht, wordt meestal al opgebruikt eer het 't grondwater zou kunnen bereiken. De vijver staat dan ook doorgaans tegen April het hoogst en in September het laagst. Dat kan een halven meter verschillen, soms meer, soms minder.

Maar er is nog iets: de wisseling van natte en droge perioden. Wij weten tegenwoordig vrij zeker dat we elke elf jaar een tijdperk doormaken van geringen neerslag en sterken neerslag. Dat hebben we in den Hof ter dege gemerkt. De vijver is gegraven in 1925, dat was ongeveer het toppunt van een natte periode. In 1926 kwam het

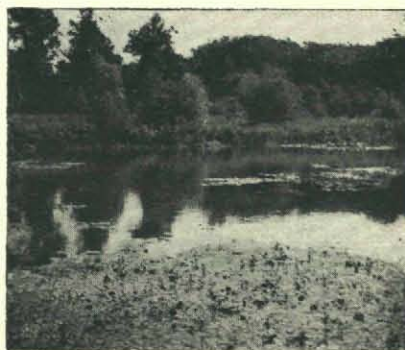

Fig. 5. *Waterngentiaan*.

water zelfs zoo hoog, dat het lage pad langs den vijver onbegaanbaar was. Daarna werd het al droger en droger en in 1932 kwam het water zoo laag, dat wij maatregelen gingen overwegen om den vijver bij te vullen. Maar 1936 bracht een ommekeer en nu hebben we weer een vollen vijver. Helaas niet zoo vol als in 1926, dat scheelt nog een paar decimeter en dat komt door de Haarlemsche waterleiding, die het hartje van het Kennemer duin draineert over een lengte van 4 km. en daardoor het dreineringsgebied, waarin mijn vijver ligt op zijn minst tot op de helft verkleint.

Onmiddellijk tegen den Hof aan liggen eenige putten van de Bloemendaalsche waterleiding. Die pompt echter alleen diep water op, uit grooter diepte dan 50 m. en dat heeft weinig invloed op den vijver, dank zij de afsluitende laag tusschen het oppervlakte-water en het diepe water. Al is die afsluiting misschien niet heelemaal perfect, de Bloemendaalsche afpompingskunnen we met gerustheid aanzien.

De vijver heeft dus eigenlijk geen stilstaand water, maar een langzame doorstroming van west naar oost. Bij lichte vorst is ook duidelijk te zien, dat aan de westzijde nog „warm” water binnensijpelt. Het Brouwersklokje verkeert in hetzelfde geval.

Dit duinwater is niet arm aan voedsel; de flora van den vijver blijkt dan ook tamelijk welvarend.

Fig. 6. *Kattestaarten en Waterzuring in de oeverzoom.*

De waterlelies en plompengroeiën heel plezierig, ook de watergentianen, veenwortel, lidsteng, scheeren. Enkele jaren hebben we veel last gehad van wier en een paar keer ook een prachtige „waterbloei” veroorzaakt door het eencellig wezentje *Euglena*. De heele vijver was één heldergroene vlakte. Het is ons ontgaan hoe die *Euglena* daar kwam en waardoor zij weer is verdwenen. Het gaan en komen van verschillende planten in den Hof bezorgt ons nog vele vraagtekens.

De oever is dicht begroeid met riet, lischdodden, liesgras, lisschen, waterzuring, kattestaart, wilgenroosjes, moerasandoorn, russchen, galigaan enz. Van tijd tot tijd, als de vijver weer eens laag staat, moeten we hier ruim baan maken, anders was de plas al lang dicht gegroeid. Vooral het riet is ontembaar. Dat breidt zich niet alleen uit in het water, maar ook naar de landzijde, bergopwaarts, wat men bij het droge zand niet zou verwachten. Het gedraagt zich als een echte landplant.

We hebben dan ook de grootste moeite, om de breede oeverzoom, waar we de fijne flora van de natte pan willen hebben, vrij te houden. Wij moeten hier woekeren met de ruimte. Bij de Mui of in het Zwanewater komt het er niet op aan of een planten soort eens overheerschend optreedt. Hier echter moeten we riet, oeverzegge, kattestaart, moerasspiraea, waterruit, witbol, smeerwortel, heggewinde binnen zekere perken houden om plaats te verzekeren aan de handekenskruiden, de muggenorthis, harlekijn, de reukgrassen, parnassia, pirola, duizendguldenkruid, bastaardmuur, sturmia, herminium, malaxis, lepeltjehei, oogentroost, glidkruid, enz. enz. Dat gaat met wisselend succes, we hebben al wel eens heel mooie jaren gehad en dan weer eens tegenspoed ondervonden. Wanneer we slechts ruimte genoeg hebben, dan behoeven we niet zoo heel erg te morrelen. Van veel belang is het om de oeverzoom langs den vijver heel breed te maken en heel flauw glooiend. Natuurlijk is er niets op tegen om een deel van het oeverland een steilen helling te geven. Tegenwoordig worden in werkverschaffing nog al eens „duin-vijvers”, „duinmeren” aangelegd. De ontwerpers moeten vooral bedacht zijn op de wisselende hoogte van het grondwater, zoowel op de seizoenverschillen als op de schommelingen van de elfjarige periode. Daar heeft men in het begin

niet aan gedacht, maar thans weten we vrij goed, hoe de vork in den steel zit.

Heel mooi is de afhankelijkheid der planten van waterstand, neerslag en luchtvochtigheid te bestudeeren, de omstandigheden waaronder zij ontkiemen en vooral hoe de kiemplantjes kunnen stand houden. Aardig is het hoe sommige planten van den oeverzoom verder den hof in zijn gekuierd, de hoogte in. Niet zoo heel hoog, maar toch buiten het bereik van het capillaire water. Duizendguldenkruid was een van de eersten en handekenskruiden hebben een vochtigen boschrand ontdekt. Keer op keer probeerde ook Parnassia om de hoogte in te komen, de kiemplantjes verschenen in het voorjaar tusschen het gras, brachten het een heel eind, een enkele maal zelfs tot bloemknop toe, maar een paar heete zomerweken deden ze toch verwelken en afsterven.

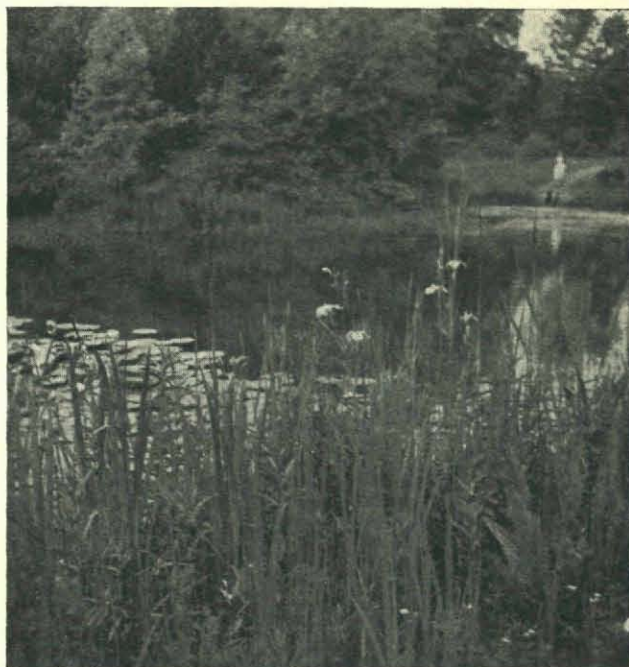

Fig. 7. *Irissen aan de vijver.*

Wanneer het water in den vijver daalt en een nieuwe oeverstrook droog komt te liggen, dan wordt die al heel gauw in beslag genomen door de omstanders en ook door onverwachte gasten. Dikwijls treden de wilgen zeer actief op. Niet in onzen Hof maar in een andere Kennemer duinplas zat de heele pas droog gevallen strook op eens onder honderden alleraardigste kiemplantjes van kruipwilg, een heel aardig voorbeeld van eerste volledige overweldiging, die geen plaats meer liet voor een ander.

Nu wij in de Staatsnatuurmonumenten op de Noordzee-eilanden voortaan absoluut veilige vochtige duinvalleien en duinplassen bezitten, kunnen jonge biologen met een gerust hart er aan beginnen, die in ernstige en ononderbroken studie te nemen. Na een paar elfjarige perioden zullen ze wel aardige dingen ontdekt hebben. Het Staatsboschbeheer zelf kan (moet) zorgen voor meteorologische waarnemingen en een paar peilschalen plaatsen. Dat zijn we allemaal verplicht aan de internationale wetenschap.

Vlak aan den vijver ligt nog een tamelijk natuurlijk landschap, de duinroosjeshelling. Toen we pas aan den opzet van den hof begonnen, ontbrak het niet aan allerlei nare en ontmoedigende voorspellingen o.a. die vijver gaf maar malaria-muggen en je kunt onmogelijk duinroosjes overplanten.

Ik sprak dat dadelijk stoer tegen, maar zie, de vijver was in zijn eerste jaar al dadelijk bezet met een flinke hoeveelheid larven van malariamuggen. Het is bij dat eerste jaar gebleven. Ik zou wel heel graag willen weten, waarom zij nu weg blijven. Na dat eerste jaar hebben we nooit meer een maatregel genomen.

De duinroosjes, dat ging dadelijk heel goed en ze tieren nu uitmuntend op een mooie helling op het Zuiden. Ieder jaar maken ze frissche nieuwe loten uit ondergrondse uitloopers, de een wat weelderiger dan de ander. En ze hebben normale metgezellen: muurpeper, driekleurig viooltje, thijm, steenthijm, kegelsilene, geoorde silene, kleine pimperl, wondklaver, een enkele driedistel, rendiermos. Een gesloten dek vormen ze nog niet maar dat kan komen. Ze blijven laag, maar toch niet zoo laag als in de droogste en zonnigste standplaatsen, die ik elders ken. In een eenigszins koeler en donkerder hoek van den hof, op den „heuvel” hebben we ook nog een partijtje duinroosjes; die schieten op tot driekwart meter hoog. Binnenkort hopen we ook roode duinroosjes te kunnen vertoonen. Bovenaan de duinroosjeshelling hebben we eglantiers en hondsrozen geplant en ook elders in den hof zult ge op verschillende plaatsen rozen ontmoeten. Daarin schuilt geen overdrijving, want, werkelijk, menige plaats in onze wilde Kennemer duinen lijkt een echte rozenhof.

(Wordt vervolgd)

JAC. P. THIJSSE.